

EU Kids Online II

A magyarországi kutatás eredményei

Készült a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság megrendelésére

_ithaka
- r e s e a r c h &
c o n s u l t i n g

2011. szeptember
v1.2

TARTALOM

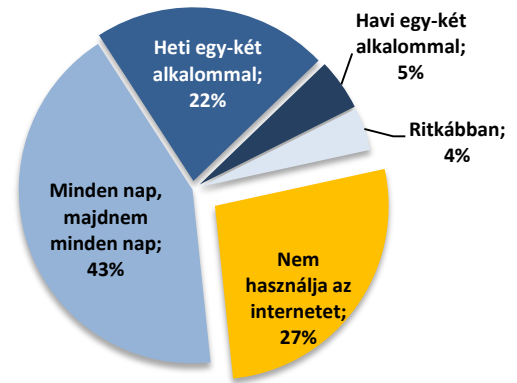
VII. SZÜLŐI TÁMOGATÁS ÉS MEDIÁCIÓ .	37
A szülők internethasználatának jellemzői .	37
A gyerekek internethasználatának szülői támogatása, illetve korlátozása és ellenőrzése .	38
Segítség a barátoktól.....	42
Segítség a tanároktól, illetve egyéb forrásokból	43
VIII. ÖSSZEFOGLALÁS, KÖVETKEZTETÉSEK .	45
IX. SUMMARY, CONCLUSIONS .	47
X. FÜGGELÉK	49
A tanulmányban gyakran használt összevont változók leírása .	49
Táblák és ábrák jegyzéke	50

VII. SZÜLŐI TÁMOGATÁS ÉS MEDIÁCIÓ

A gyerekek biztonságos internethasználatra való tanításában aligha kétséges, hogy a legfontosabb szerepe a szülőknek, illetve a pedagógusoknak van. Egyáltalán nem mindegy azonban, hogy ezek a felnőttek milyen információkkal, tudással rendelkeznek, és mindezek alapján a tűrés-tiltás-tanácsadás stratégiái közül melyikkel milyen arányban élnek. Ez a szülők saját internetes ismereteitől, felhasználói szokásaitól éppúgy függ, mint a gyerekneveléssel kapcsolatos általános habitusuktól.

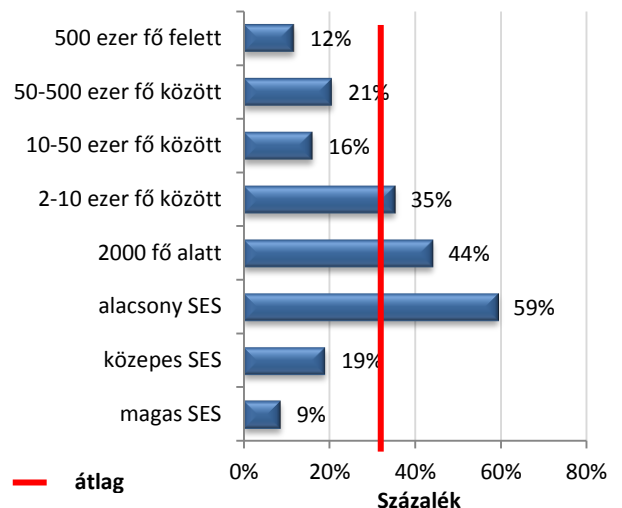
A szülők internethasználatának jellemzői

Az EU Kids Online kutatásban megkérdezett szülők mintája nem tekinthető reprezentatívnak abban az értelemben, hogy ők „csak” a 9-16 év közötti magyar internetező gyerekek szülei. Az, hogy egy családban a gyerekek használják az internetet, még egyáltalán nem jelenti azt, hogy ezekben a háztartásokban a szülők is mind internethasználók lennének. Kutatásunkban a megkérdezett szülők több mint negyede (27%) nem használja az internetet. Rendszeres, napi szintű internethasználónak a teljes minta 43%-a bizonyult. Ezek az arányok természetesen magasabbak, mint az országos átlag, sőt, azt is tudjuk, hogy azokban a háztartásokban, ahol van (internethasználó) gyerek, ott a szülők is nagyobb valószínűséggel élnek ezzel a lehetőséggel. Adatok alapján azonban azt is láthatjuk, hogy négy 9-16 éves magyar gyerek közül egy olyan biztosan van, akinek a szülője nem internetezik, miközben a gyereke igen.¹⁹ Azaz itt az ismeret- és tudásbeli szakadék mindenképpen jelen van.

32. ábra: Szülők internethasználatának gyakorisága (a kérdezett szülő esetében)

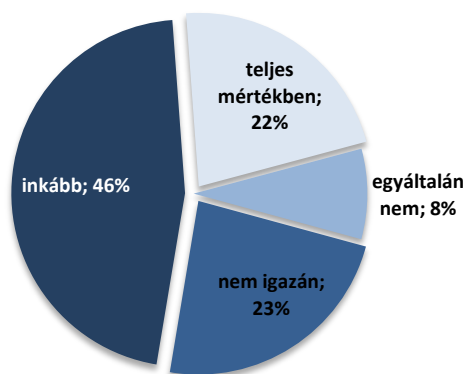
Az internetet nem használó szülőket legnagyobb arányban a kistelepüléseken (10 ezer-, illetve 2 ezer fő alatt) és az alacsony státuszú háztartásokban találjuk. Így például míg Budapesten (az egyetlen 500 ezer fő feletti település Magyarországon) a nem internetező szülők aránya csak 12% (azaz 88%-uk internetező), addig ez a 2000 főnél kisebb településeken 44%.

33. ábra: Az internetet nem használó szülők aránya a település méretet, és a háztartás szocio-ökonómiai státusza alapján

Az internethasználói ismeretek szintje, az ezzel kapcsolatos magabiztoság természetesen a használók körében sem egyforma szintű. Az erre vonatkozó kérdésre a megkérdezett szülők 8, illetve 23%-a válaszolt úgy, hogy *egyáltalán nem*, vagy *nem igazán* magabiztos az internettel kapcsolatos tudásában. A teljes mértékben magabiztosak aránya 22%, míg az *inkább* magabiztosaké 46% volt, ami összességében az internetező szülők több mint kétharmadát jelenti.

¹⁹ Ugyan a másik szülőre vonatkozóan nem rendelkezünk adatokkal, de feltételezhetjük, hogy egy nem internetező szülő nagyban valószínűsíti az, hogy a partnere sem használja az internetet. Az egyszülős háztartásokban pedig a helyzet még inkább egyértelmű.

34. ábra: Mennyire ítéli magabiztosnak az internet felhasználói ismereteit? (Internetet használó szülők körében)

A szülői magabiztosság leginkább az iskolai végzettséggel függ össze. Míg a legfeljebb általános iskolát végzett szülők 46%-a tekinthető inkább nem magabiztosnak, addig a diplomások esetében ez az arány csupán 13%.

Internethasználat magabiztossága	legmagasabb iskolai végzettség (kérdezett szülő)		
	legfeljebb alapfokú	középfokú	felsőfokú
egyáltalán nem	10%	10%	4%
nem igazán	36%	27%	9%
mérsékelten	42%	46%	49%
teljes mértékben	12%	18%	38%
	100%	100%	100%

22. táblázat: Rossz élményeket átélők az egyes tevékenységeket végzők között

A gyerekek internethasználatának szülői támogatása, illetve korlátozása és ellenőrzése

A gyerekek internet-használati szokásait áttekintő fejezetben már bemutattuk, hogy hol, milyen helyszíneken férnek hozzá az internethez a fiatalok. Az alábbi táblázat második oszlopában egyben azt is láthatjuk, hogy ebből mennyien vannak azok, akik esetében – az adott helyszínre vonatkozóan – erről a szülő nem tud. Az adatok azt mutatják, hogy leginkább a rokonoknál, illetve a barátoknál internetezéssel töltött idő az, amiről a szülők nem értesülnek. A rokonoknál internetet használó gyerekek 31%-a, míg a barátoknál internetezők 25%-a tartozik abba a csoportba, ahol a szülő úgy válaszolt, hogy az ő gyereke ezeken a helyeken nem szokott internetezni. Minden negyedik esetben (24%) a szülők azt sem gondolják, hogy a gyerekük könyvtárban, vagy egyéb nyilvános helyen fér hozzá az internethez.

Szülők internethasználata	Az internetet az adott helyen használó gyerekek aránya	Ebből azok aránya, akiknél erről a szülő nem tud
Internetkávészóban	1%	-
A szabadban, utazás közben (pl. mobiltelefonon keresztül)	1%	-
Könyvtárban vagy egyéb nyilvános helyen	13%	24%
Rokonoknál	28%	31%
Barátoknál	36%	25%
Otthon, saját szobában	38%	8%
Otthon, a nappaliban, vagy egyéb mások által is használt szobában	52%	10%
Iskolában vagy a kollégiumban	66%	10%

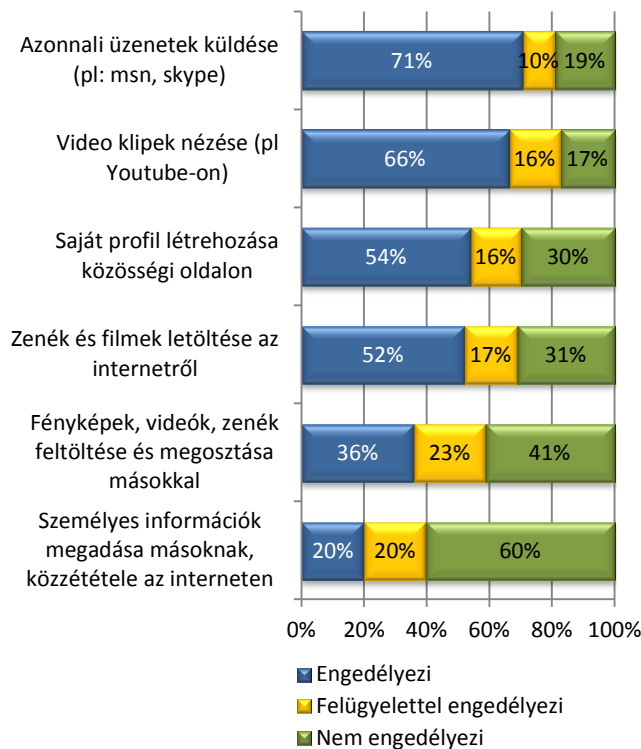
23. táblázat: A szülők által engedélyezett internetes tevékenységes átlagos száma a szülők internethasználata alapján

Nézzük most meg, hogy a leggyakoribb internetes tevékenységek közül melyek azok, amelyeket a szülők teljesen, részben, vagy egyáltalán nem engedélyeznek a gyerekeiknek.

A leginkább, korlátozások nélkül engedélyezett tevékenységek körébe az azonnali üzenetküldés, illetve a különböző videók, videóklippek nézése sorolható. Az előbbit a gyerekek 71%-a, míg az utóbbit 66%-a teheti meg mindenféle korlátozás nélkül. Ugyanakkor a szülők 19, illetve 17%-a ezeket a tevékenységeket is tiltja gyereke elől.

Közösségi oldalon saját profilt a gyerekek 54%-a hozhat létre engedély nélkül, míg a tíz gyerekből három számára ez a lehetőség is teljes mértékben tiltott. A fennmaradó 16% esetében egy felügyelet mellett engedélyezett.

Zenék és filmek letöltése 31%, míg fényképek, videók és zenék feltöltése és megosztása 41% számára nem engedélyezett. Ugyanakkor a gyerekek több mint fele (52%) engedély nélkül tölthet le, 36%-uk pedig oszthat meg különböző multimédiás tartalmakat. Leginkább a személyes információk másokkal való megosztása, nyilvános közzététele az, amit a szülők nem engedélyeznek.

35. ábra: A szülők által a gyerekek számára engedélyezett, illetve nem engedélyezett internetes tevékenységek

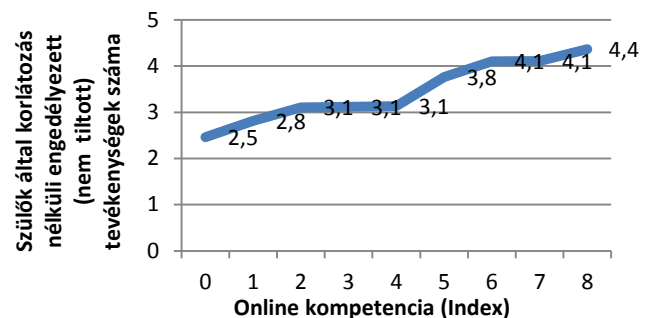
A közösségi oldalokról szóló fejezetben már láthattuk, hogy a közösségi oldalakon regisztrált gyerekek 55%-ának van nyilvános profilja, az összes megkérdezett gyerek 53%-ának pedig nyilvánosan elérhető olyan fotója, amin felismerhető az arca. Ezekből az eredményekből is az a kép bontakozik ki, hogy a szülői (vélt) tiltás és szabályozás ellenére, a gyerekek több (személyes) információt tesznek elérhetővé magukról az interneten, mint azt a szüleik gondolják.

Az előző kérdésben vizsgált online tevékenységek számát összesíthetjük úgy, hogy egyszerűen megszámloljuk azokat, amelyek a gyerek számára teljes mértékben (korlátozás nélkül) engedélyezve van. Az összesen hatféle tevékenységből átlagosan 2,8-at engedélyeznek a szülők. Azt, hogy hány ilyen van, - nem túl meglepő módon - leginkább a gyerek életkora határozza meg. A legfiatalabbak (9-10 évesek) körében ez csak 1,2, míg a 15-16 éveseknél már 4,1.

Gyerek életkora	Teljes mértékben engedélyezett internetes tevékenységek száma
9-10 éves	1,2
11-12 éves	2,4
13-14 éves	3,3
15-16 éves	4,1
Teljes minta	2,8

24. táblázat: A szülők által engedélyezett internetes tevékenységek átlagos száma az egyes életkori csoportokban

Ha azt nézzük, hogy az engedélyezett tevékenységek száma hogyan viszonyul a gyerekek digitális írástudással, tudatos és biztonságos internethasználattal kapcsolatos tudásához, azt látjuk, hogy elméletben minél több tevékenységet végezhetnek korlátozás nélkül a gyerekek, annál magasabb azoknak az online tevékenységeknek a száma, amelyeket elvileg el tudnak végezni. Itt természetesen nem egy egyszerű, a két változó közötti direkt, közvetlen összefüggésről van csak szó. Nem tudjuk, hogy melyik tényező hatott melyikre, azaz arról van-e szó, hogy tiltás és engedélyezés hiánya alakítja ki a tudatosabb és biztonságosabb internethasználatot, vagy éppen azoknál magasabb az engedélyezett tevékenységek száma, akik eleve jobban tudják használni az internetet. Az eredmények arra engednek következtetni, hogy itt leginkább életkori hatásról van szó, hiszen mind az engedélyezett tevékenységek, mind pedig az online kompetenciák átlagos száma lineárisan nő az életkorral párhuzamosan.

36. ábra: A szülők által engedélyezett (nem tiltott) internetes tevékenységek, illetve a gyerekek online kompetenciájának kapcsolata

A szülőket három nagy csoportra osztva is megvizsgáltuk, hogy mi jellemzi őket az engedélyezett, illetve nem engedélyezett tevékenységeket illetően. Ennek során különválasztottuk az internetet nem használókat, és a nem magabiztos, illetve magabiztos internetezőket.

Az adatok azt mutatják, hogy a kisebb mértékű tiltás a nem internetező szülőknél (2,6 teljes mértékben engedélyezett tevékenység), illetve a magabiztos internetezőknél (2,8) figyelhető meg. Nyilvánvaló, hogy az internetet nem ismerő, illetve azt magabiztosan használó szülők tiltó-megengedő attitűdjei nagyban eltérhetnek egymástól, hiszen egyik esetben az ismeretlenhez kapcsolódó aggodalom, míg a másikban egy tudatosabb szülői stratégia állhat a háttérben. E két csoportnál valamivel jobban próbálják meg szabályozni

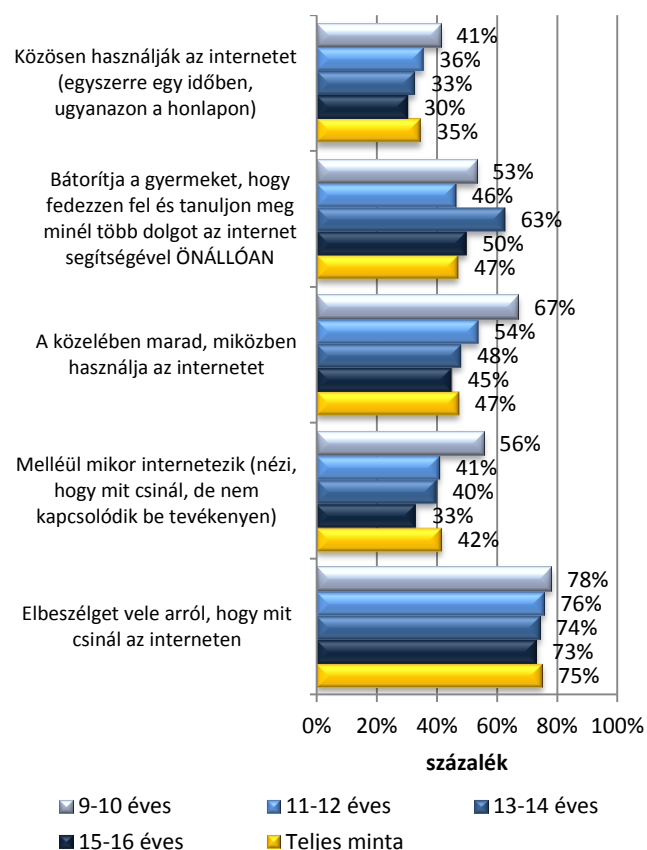
gyerekük internethasználatát azok a szülők, akik saját tudásukat alapul véve nem tekintik magukat magabiztos internetezőnek.

Szülők internethasználata	Teljes mértékben engedélyezett internetes tevékenységes száma
Nem használja az internetet	2,6
Nem magabiztos internethasználó	3,1
Magabiztos internethasználó	2,8

25. táblázat: A szülők által engedélyezett internetes tevékenységes átlagos száma a szülők internethasználata alapján

A szülők háromnegyede (75%) szokott beszélgetni a gyerekével arról, hogy mit csinál az interneten. Fontos, hogy e tekintetben a gyerek életkora nem meghatározó, hiszen ez az arány egyik korosztály esetében sem tér el lényegesen a teljes minta átlagától.

A szülők 47%-a szokott gyereke közelében maradni akkor, amikor az internetezik, míg 42% akár mellé is ül, és nézi, hogy mit csinál. E két tevékenység a fiatalabb (9-10 éves) gyerekek körében a leginkább jellemző, míg az életkor előrehaladtával csökken a gyakorisága. A közös internethasználat a megkérdezett gyerek és szülei 35%-ára jellemző, de az életkor szerint itt is vannak eltérések.

37. ábra: A gyerekek internethasználatával kapcsolatos szülői szokások

Az, hogy egy szülő beszélget-e a gyerekével arról, hogy mit csinál az interneten, leginkább attól függ, hogy a szülő maga használja-e a világhálót. Az alábbi táblázat adatai azt is megmutatják, hogy ebből a szempontból nincsen különbség az iskolai végzettség tekintetében. Azaz, ha valaki – mint szülő – nem internetezik, akkor iskolai végzettségtől függetlenül csak az esetek 60-63%-ban beszél a gyerekével az internetről. Az internetet használó szülők esetében azonban már némi különbség kimutatható a diplomával rendelkező szülők „javára”.

	Internetet használó szülők	Internetet nem használó szülők
Alapfokú végzettség	74%	62%
Középfokú végzettség	80%	60%
Felsőfokú végzettség	83%	63%

26. táblázat: A gyerekekkel annak internethasználatáról beszélő szülők aránya iskolai végzettség és internethasználat alapján

Ha nem csak magának a beszélgetésnek, tanácsadásnak a tényét vizsgáljuk, hanem azt is, hogy ennek mi volt a tartalma, tovább árnyalhatjuk a szülői mediáció jellegzetességeit.

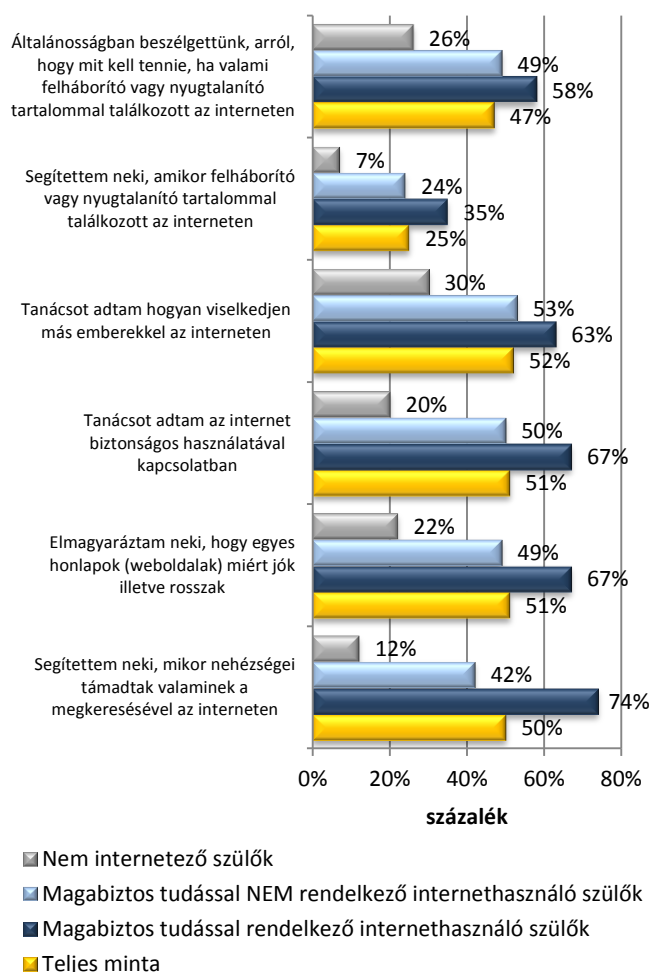
Általánosságban elmondható, hogy a saját internetes tudásukat magabiztosnak ítéelő szülők – természetesen – jóval nagyobb arányban tudnak segíteni gyerekeiknek akár valamilyen információnak a megkeresésével, akár pedig a biztonságos internethasználattal kapcsolatban. Az ebbe a csoportba tartozó szülők 58%-a beszélt általánosságban a gyerekével arról, hogy mit kell tennie abban az esetben, ha valamilyen felhőborító vagy nyugtalanító tartalommal találkozik az interneten. Ugyanez az arány az internetet nem használó szülők esetében csak 26%. Ha azt is figyelembe vesszük, hogy az internetet nem használó szülők aránya a teljes mintában 27%, akkor könnyen kiszámolható, hogy a megkérdezett gyerekek 20%-ára jellemző az, hogy az internetet nem használó szülője általánosságban sem beszél vele arról, hogy mit kéne tennie a zavaró tartalmakkal való találkozás során.

A teljes mintát tekintve négyből egy gyerekekkel fordult már elő, hogy a szülőktől kapott segítséget ilyen konkrét esetben. Nem meglepő, hogy itt azok a gyerekek számíthatnak leginkább a szüleikre, akik saját internetes ismereteiket magabiztosnak ítélték meg.

A biztonságos internethasználattal kapcsolatban a gyerekek fele (51%) kapott tanácsot a szüleitől, és közel ugyanennyien voltak azok is (52%), akiket abban segítettek, hogy hogyan viselkedjenek más emberekkel az interneten.

Összesítve ezeket a támogatási formákat (0-tól 6-ig terjedő indexet képezve, ahol az index értéke azt fejezi ki, hogy összesen hány területen kapott segítséget, támogatást a gyerek) az alábbi – nem túl meglepő – különbségek figyelhetők meg az egyes demográfiai változók mentén:

- minél fiatalabb egy gyerek, annál több segítséget kap a szülőktől
- a háztartás szocio-ökonómiai státusza, ezen belüli pedig a szülő iskolai végzettsége nagymértékben meghatározó.

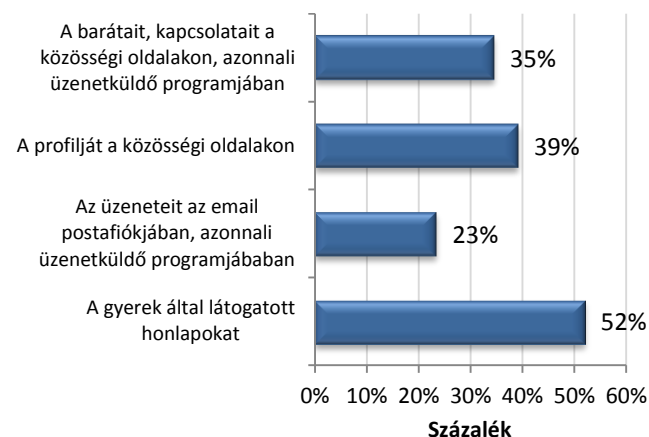

38. ábra: Szülői segítség, támogatás a gyerek internethasználatával kapcsolatban

A kutatás során azt is vizsgáltuk, hogy milyen közvetlen módon ellenőrzik a szülők a gyerekeik internet-használati szokásait. Az alábbi táblázatban négy különböző dolgot soroltunk fel (ezekre a kérdőívben külön rá is kérdeztünk). Az internetet otthonukban (is) használó gyerekek szüleinek több mint fele (52%) meg szokta nézni a gyerekek által látogatott honlapokat, közel 40% azok aránya, akik a gyerek közösségi oldalon lévő profiljára is rápillantanak, míg 35% a gyerek kapcsolatait is ellenőrzi az azonnali üzenetküldő programokban. A gyerek által kapott/küldött üzeneteibe – legyen szó email-ről vagy azonnali üzenetről – a szülők 23%-a tekint bele.

Ezek a szülői „rutinok” a gyerek életkorának előrehaladtával természetesen egyre ritkábbak lesznek, de egyáltalán nem szűnnek meg. Például a gyerekek által látogatott honlapok listáját a 9-10 évesek esetében a szülők 64%-a ellenőrzi, de ez az arány a 15-16 éves korosztályban is megközelíti a 40%-ot. Ugyanezek az arányok az email-ekbe, azonnali üzenetekbe való betekintés esetében 35, illetve 16%-ot tesznek ki.

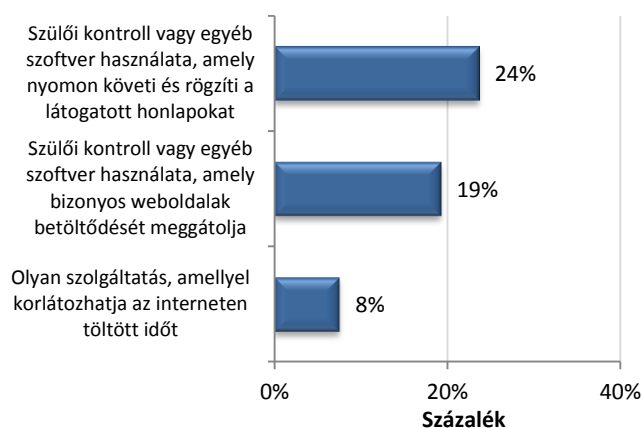
Az, hogy erre az ellenőrzésre sor kerül-e, leginkább a szülő internethasználatától függ. Értelemeszerűen ebben azok a szülők járnak az „élen”, akik maguk is intenzív, megfelelő ismeretekkel rendelkező internethasználók.

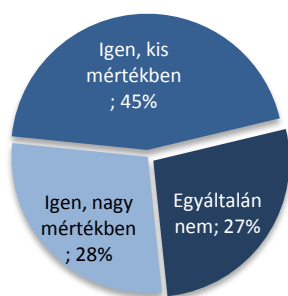
39. ábra: Ellenőrzi-e a gyerekek otthoni internethasználatát? (Az igen válaszok aránya %-ban)

A szoftveres védekezést, ellenőrzést a szülőknek csak a kisebbsége veszi igénybe. A háztartások 24%-ban van olyan lehetőség a szülők kezében, amely nyomon követi és rögzíti a látogatott honlapokat. (Ez természetesen az esetek többségében semmilyen külön szoftveres megoldást nem igényel, hiszen minden böngészőprogramnak alapszolgáltatása ez a funkció.) A szülők 19%-a alkalmaz olyan programot (akár a böngésző saját ilyen jellegű funkcióját), amely bizonyos weboldalak betöltődését meggátolja. Végezetül 8% azok aránya,

akik olyan szolgáltatást vesznek igénybe, amellyel korlátozható az interneten töltött idő.

A szülők saját, szubjektív értékítélete alapján 28% nyilatkozott úgy, hogy az általa adott segítség, tanácsok, ellenőrzés, stb. a gyereke internettel kapcsolatos tapasztalatait nagy mértékben javította. 45% szerint erre kis mértékben került sor, míg 27% volt azok aránya, akik szerint ezek egyáltalán nem változtattak a gyereke helyzetén.

40. ábra: A szülői segítség, tanácsok, ellenőrzés, tiltás, stb. mennyiben teszi jobbá a gyerek internettel kapcsolatos tapasztalatait, (A szülő szubjektív ítélete alapján)

Ugyanezt a kérdést annak alapján is megvizsgálhatjuk, hogy a szülő milyen mértékben segíti, illetve mennyiben ellenőrzi és tiltja a gyereke internethasználatát. Az alábbi táblázat adatai azt mutatják, hogy leginkább azok a szülők az elégedettek, akik sok területen segítik a gyereküket, azaz odafigyelnek a gyerekük internethasználatára, illetve tanácsokat adnak nekik.

A szülői segítség, tanácsok, ellenőrzés, tiltás, stb. jobbá teszi-e a gyerek internettel kapcsolatos tapasztalatait	Szülői segítség index (0-6)	Szülő ellenőrzés és tiltás index (0-8)
Igen, nagy mértékben	4,0	2,9
Igen, kis mértékben	2,9	2,0
Egyáltalán nem	1,1	1,0
Teljes minta átlaga	2,7	2,0

27. táblázat: A szülők által nyújtott segítség, illetve tiltás és ellenőrzés mértékének kapcsolata a szülők saját szerepének megítélésével.

Emeljük most be az elemzésbe a gyerekek által adott válaszokat is szülői mediációval kapcsolatban.

A kérdőívben arról is megkérdeztük a gyerekeket, hogy vajon mennyiben hagyják figyelmen kívül az internet használata során azt, amit a szülei mondtak nekik. A válaszokból az derült ki, hogy erre a kérdésre a gyerekek 26%-a válaszolt igennel, azaz hozzávetőlegesen négyből egy gyerekről „perreg le” a szülői tanács, tiltás.

A válaszok megoszlását részletesen vizsgálva az látszik, hogy ez az arány az átlagnál magasabb a

- fiúk (29%)
- 15-16 évesek (32%)
- magas státuszúak (30%)
- egyszülős háztartások (31%)
- 50 ezer főnél nagyobb települések és Budapest (33-34%)
- felsőfokú végzettséggel rendelkező szülők gyerekei

esetében.

Érdekeség, hogy a szülő magabiztos vagy nem magabiztos internethasználatával kapcsolatos tudása nem befolyásolja azt, hogy a gyerekek „mennyiben fogadnak szót”. Sőt, az internetet nem használó szülők gyerekei csak 21%-ban ignorálják a szülői tanácsokat, míg az internetezők esetében ez az arány 28%.

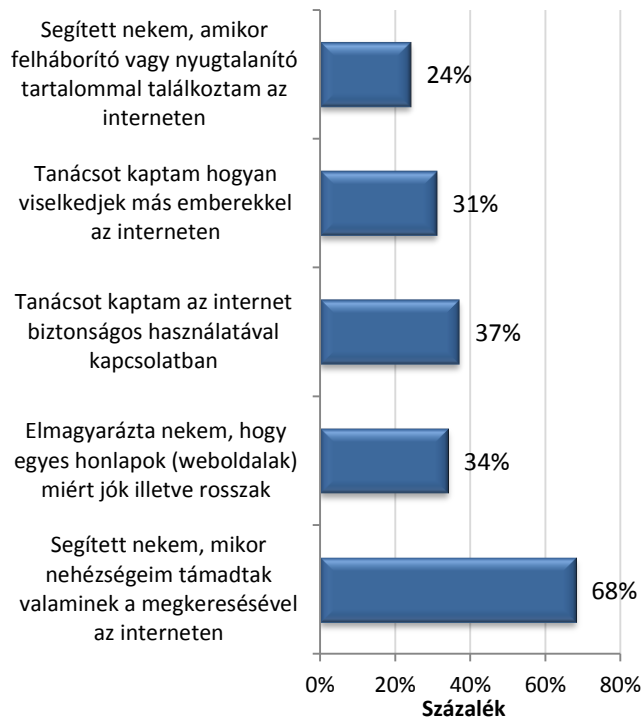
Segítség a barátoktól

Az internet használatával kapcsolatos segítség, támogatás természetesen nem csak a szülők részéről érkezik. A kortárs kapcsolatok ebből a szempontból is nagyon fontosnak számítanak.

Az eredmények azt mutatják, hogy a gyerekek több mint kétharmada számíthatott valamelyik barátjára akkor, amikor nehézségei támadtak valamivel a megkeresésével az interneten. 37%-uk kapott tanácsokat az internet biztonságos használatával kapcsolatban, 31% kapott tanácsot a másokkal való online kommunikációhoz, míg 24% volt azok aránya, akiknek segítettek akkor, amikor valamilyen felhőborító vagy nyugtalanító tartalommal találkoztak az interneten.

Általánosságban elmondható, hogy minél idősebb valaki, annál inkább fontos információs forrássá válnak a barátai az internet használatával

kapcsolatban. Míg például a 9-10 éveseknek csak 44%-a mondta azt, hogy a barátja segített neki megtalálni valamit az interneten, addig ez az arány a 15-16 évesek körében már megközelíti a 80%-ot. A nem ilyen általános helyzetekben, hanem amikor valami zavaró, felhőborító tapasztalata volt valakinek az interneten, szintén az életkor növekedésével kerülnek előtérbe a barátok. A 15-16 évesek körében 30% számíthatott a barátaira, míg a 9-10 évesek esetében ez csupán 13%. (Persze az is igaz, hogy ők kisebb arányban találkoznak, negatív, zavaró tapasztalatokkal.)

41. ábra: Ellenőrzi-e a gyereke otthoni internethasználatát? (Az igen válaszok aránya %-ban)

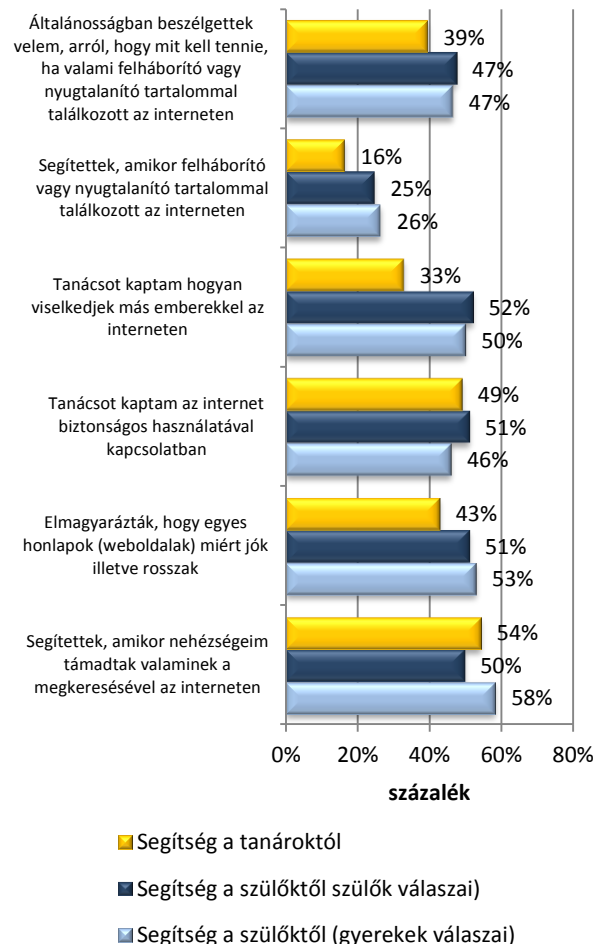
A kérdést „megfordítva”, a gyerekek 38%-a nyilatkozott úgy, hogy már adott tanácsot barátjának az internet használatával kapcsolatban.

Segítség a tanároktól, illetve egyéb forrásokból

Végezetül nézzük meg, hogy a gyerekek – saját bevallásuk szerint – milyen segítséget, támogatást kapnak az őket tanító tanároktól.

A jobb áttekinthetőség érdekében a következő ábrán (42. ábra) nem csak a tanárokról szóló válaszok értékeit tüntettük fel, hanem (mivel azonos kérdéseket tettünk fel) a szülőkkel kapcsolatos

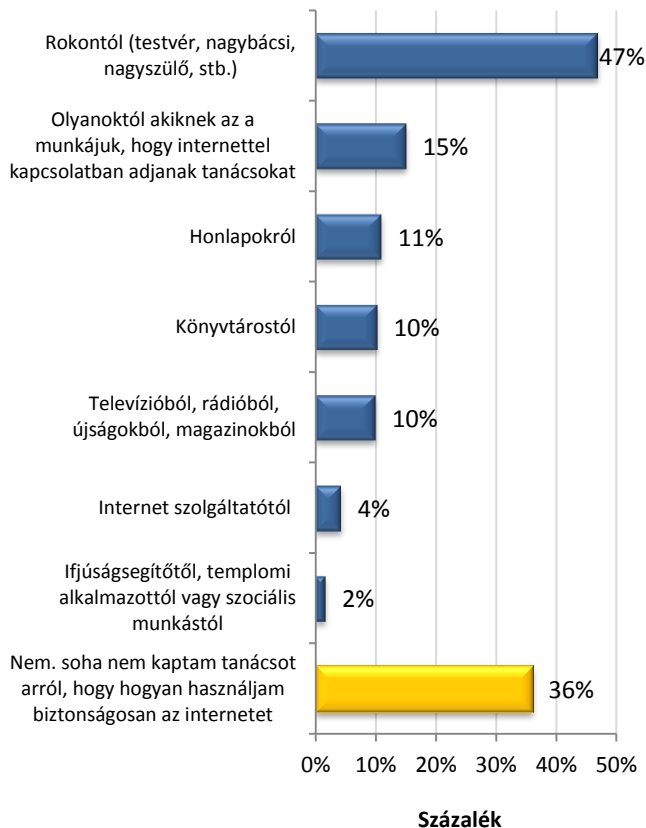
eredményeket. Ez utóbbiakat két formában, egyrészt a szülők által, másrészt pedig a gyerekek által adott válaszok formájában. Az adatok azt mutatják, hogy a tanárok ugyan nincsenek nagy „lemaradásban”, azonban minden kérdés esetében arányaikat tekintve kevesebben voltak azok, akik a tanároktól kaptak segítséget, támogatást a szülőkhöz képest.

42. ábra: A tanárok és a szülők által nyújtott támogatás az internet használata során

A ábrán látható, hogy néhány egyéb forrása is rákérdeztünk. Az adatok alapján nyilvánvaló, hogy az esetleges közvetlen szülői segítség, támogatás mellett a legfontosabb szerepet szintén a különböző hozzátartozók, rokonok jelentik. A megkérdezett gyerekek 47%-a kapott már korábban a biztonságos internethasználatra vonatkozóan tanácsokat a testvérétől, nagyszüleitől, esetleg nagybátyjától, nagynénjétől, stb. Második helyen a hivatásos segítőköt találjuk, míg ezt követik közel „holtversenyben” a könyvtárosok, a különböző tematikus honlapok, illetve a hagyományos elektronikus média, illetve a sajtó. Az internetszolgáltatótól tanácsokat a gyerekeknek alig 4%-a kapott, míg ennél is jóval kisebb (2%) azok aránya, akik valamilyen (nem kifejezetten erre a

témára specializálódott) ifjúságsegítőktől, szociális munkástól, esetleg valamilyen egyházi személytől kaptak hasznos információkat.

43. ábra: Honnan kapott segítséget a biztonságos internethasználattal kapcsolatban (Az igen válaszok százalékában)

Magyarország az internethasználat szempontjából az Európai Unióban közepesen fejlett országnak tekinthető. Ez azt is jelenti, hogy napjainkban is 30-40% között van a teljes népességben azok aránya, akik használják az internetet. Egy iskolás korú gyerek jelenléte a családban az egyik legjobb katalizátora a szülői digitális írástudás fejlesztésének, azonban az EU Kids Online adatai is azt mutatják, hogy a 9-16 éves gyerekek szüleinek negyede nem internethasználó. Ez többnyire azt is jelenti, hogy ők alig, vagy egyáltalán nem képesek segíteni gyerekeiknek akkor, amikor az internet tudatos és biztonságos használatáról van szó. Esetükben a tiltás és az ellenőrzés is kevésbé gyakori. Az internetet használó, de magabiztos, elmélyült tudással nem rendelkező szülők azok, akik leginkább élnek a tiltás eszközével. A magabiztos használói tudással rendelkező szülők pedig a többiekénél sokkal inkább előtérbe helyezik a nem (csak) tiltáson és ellenőrzésen alapuló mediációt.

Segítséget és tanácsokat a gyerekek leginkább a saját kortársaiktól kapnak. Az adatok alapján a tanárok szerepe kevésbé fontos. (Legalábbis a barátokkal és a szülőkkel való összehasonlításban.)

VIII. ÖSSZEFOGLALÁS, KÖVETKEZTETÉSEK

A magyarországi 9-16 éves gyerekek internet-használati szokásai egyértelműen a nemzetközi trendeket követik. A gyerekek többsége számára rendelkezésre áll a megfelelő infrastruktúra, és életüknek mindennél természetesebb, szerves részévé vált az internet használata, legyen szó szórakozásról, kommunikációról vagy éppen iskolai feladatok végrehajtásáról. E lehetőségekhez való hozzáférésben azonban jelentős különbségek is megfigyelhetők. A vizsgált korosztály negyedének szülei még mindig nem interneteznek, ami az esetek jelentős részében azt is jelenti, hogy a háztartásban sem elérhető az internet. Sőt, a kistelepülések esetében sok helyen ma még mindig meg kell küzdeni a lefedettség, az elérhető sávszélesség problémájával. Ezeket az egyenlőtlenségeket ugyan részben ellensúlyozni tudja az iskolai infrastruktúra, illetve egyéb hozzáférési helyek, azonban azt is bizton kijelenthetjük, hogy az otthoni infrastruktúra, illetve a szülők által nyújtani tudott támogatás, segítség különbségei jól látható választóvonalakat húznak a gyerekek különböző státuszú csoportjai közé. A közvélekedés szerint a korosztály esetében már a digitális bennszülöttekről beszélünk, azonban a felszín alatti különbségek az IT-hoz való hozzáférésben, annak használatában a társadalmi egyenlőtlenségek egy újabb dimenzióját hozzák létre.

Ami az internethasználat veszélyeit illeti, ott nehéz általánosan érvényes tanulságokat levonni a kockázatos tevékenységekkel kapcsolatban, hiszen nyilvánvaló, hogy a vizsgált ilyen jellegű használati módok valójában nagyon különbözőek. Így például az online zaklatás nyilvánvalóan mindig eleve negatív indíttatású, míg az online ismerkedés számos esetben kifejezetten pozitív is lehet. Nem véletlen, hogy az ártalom szempontjából a zaklatás tűnik a legkockázatosabbnak: ebben az esetben az érintettek 72%-a mondta, hogy rossz élményeket élt át emiatt, ugyanez az arány az internetes ismerkedésnél csupán 9%. Fontos azt is szem előtt tartani, hogy itt nem teljesen új veszélyekről van szó. A pornográf tartalmak például diákkörökben mindig is változatos módokon bukkantak fel, a fekete-fehér fotóktól kezdve (lásd Megáll az idő) a magazinokon át a házibulikban lejátszott filmekig. Ami változott, az leginkább csak a hozzáférés egyszerűsödése, a mennyiség megsokszorozódása. Az idegenekkel való ismerkedés tilalma pedig mindig is az egyik első korlát volt, amivel egy gyereknek szembesülnie kellett.

Ugyanakkor látható, hogy a kockázatos tevékenységek esetében az egyik legmeghatározóbb faktor a kor: vagyis minél idősebb valaki, annál valószínűbb, hogy találkozik ezekkel. Emellett az internethasználati-tudás és az internetezéssel töltött idő is meghatározó (ami részben szintén a kor függvénye). Ebből azonban nem szabad azt a következtetést levonnunk, hogy a sok és „ügyes” internetezés veszélyt jelent. Épp ellenkezőleg! Ha folytatni akarjuk a bevezetőben felvetett példát, akkor ezt az összefüggést úgy írhatnánk le, hogy minél idősebb valaki, annál többet és jobban biciklizik, ugyanakkor egyre nagyobb az esélye arra is, hogy balesete lesz. Ez azonban csupán annak köszönhető, hogy egyre több időt tölt az úton! És az is igaz, hogy aki jól tud biciklizni, az a kockázatosabb közlekedési helyzeteket is talán magabiztosabban tudja megoldani. De persze azt is tudjuk, hogy minden közlekedési veszélyhelyzetet sajnos nem tudunk sikerrel elhárítani.

Valószínűnek tűnik tehát, hogy a kockázatot is rejtő tevékenységekkel való találkozást sem lehet megakadályozni. (Sőt talán azt is kijelenthetjük, hogy legalábbis bizonyos esetekben nem is kell, hiszen azokban lehetőségek is rejlenek.) Ugyanakkor fontos, hogy a kockázat valódi ártalomvá válása, a valós fizikai, illetve mentális sérülés minél ritkábban forduljon elő, illetve jól kezelhető legyen a gyerekek számára. Látható az adatokból, hogy azok aránya, akik ártalmat szenvednek el valamilyen online tevékenység hatására, nagyjából 5%. Ez korántsem kevés, hiszen ezek szerint minden huszadik gyerek találkozik ilyesmivel. Jó hír ugyanakkor, hogy – saját bevallásuk szerint – általában képesek valamilyen szinten kezelni a helyzetet.

Bár a teljes populációt tekintve az 5%-os arány meglehetősen sok gyereket jelent, a kutatás keretei sajnos nem adnak lehetőséget arra, hogy alaposabban elemezzük az ártalom kérdését, hiszen ez az arány a mintában már csak igen kis elemszámú csoportokat jelent. Emellett hasonlóan homályban maradnak más kockázatos tevékenységek, például a kockázatos felhasználói tartalmak, ami pedig a legelterjedtebb kockázattípus, aminek ráadásul kevés pozitív kimenetelét feltételezhetjük. Összességében tehát mindenképpen szükség van az ártalmak által veszélyeztetett gyerekek alaposabb megismerésére, a jelenségek mechanizmusainak részletes feltárására. Ezek egyrészt fókuszáltabb kutatásokat igényelnek, másrészt pedig arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy az internet fejlődése (mobil platformok előtérbe kerülése, felhő alapú szolgáltatások, az online-offline lét határait egyre inkább elmosó alkalmazások, stb.) akár 1-2 éves

időtávon is olyan újabb és újabb kockázatokat és ezen keresztül veszélyeket teremthetnek, amely többek között a gyerekeket is nagy valószínűséggel érinthetik.

Nem szabad elfelejtkeznünk arról sem, hogy bizonyos individuális jellemzők, mint például egyes pszichológiai problémák, a veszély- és kockázatkereső életmód szintén növelik a kockázatos tevékenységek gyakorlásának esélyét, sőt az ártalom előfordulásának esélyét is. Ez azt jelenti, hogy az amúgy is veszélyeztetett fiatalok ezen a téren is könnyebben bajba kerülhetnek.

Ezekben az esetekben ezért fontos, hogy azok a szakemberek, akiknek a látókörébe és gondozási felelősségébe ezek a gyerekek tartoznak (tanárok, nevelési tanácsadók, gyerek- és ifjúságvédelmi szakemberek stb.), illetve maguk a szülők is tudatában legyenek a veszélyeztetettség eme új dimenzióinak és felkészültek legyenek ezeknek a problémáknak a megbeszélésére és orvoslására is. E folyamatban konkrét segítséget jelenthet az is, ha a lehető leggyorsabban lépéseket tudnak tenni magának a veszélyes tartalomnak az eltávolítására. Fontos, hogy ezen a területen legyenek partnereik, a problémával senki se maradjon egyedül, legyen lehetőségük arra, hogy felhívhassák a hatóság(ok), civil szervezetek figyelmét.²⁰ Fontos lehet ez azért is, mert összességében sem a szülőket, sem pedig a tanárokat nem tekinthetjük megfelelően felkészültnek a gyerekeiket érő internetes kockázatok és ártalmak semlegesítésében. Sok esetben még a probléma létezése sem tudatosult, nemhogy annak megfelelő kezelése.

²⁰ Az Európai Digitális Menetrend keretében megvalósuló – a veszélyes, megbotránkoztató tartalmak bejelentésére szolgáló – „hotline” szolgáltatás létrejötte is segítheti az elérhető tartalmak „tisztulását”, illetve a magát a tanulási folyamatot is. A kutatás adatai is alátámasztják azt, hogy a szolgáltatás sikeressége elsősorban a létezésének kommunikációján, a lehetőség tudatosításán fog múlni.

IX. SUMMARY, CONCLUSIONS

Internet usage patterns of the Hungarian 9-16 years old children mainly follow the international trends. Sufficient technology is available for most of the children and internet usage is embedded in their life in the most natural way concerning either communication, learning or entertaining. However, inequalities in accessing these sources can also be found. In the case of one quarter of the given population parents are not using the internet what usually means that the household is not equipped with internet connection. Moreover, in some smaller settlements even proper network connection and bandwidth is lacking. Some of these inequalities can be balanced by the schools' infrastructure, and by some other accessing possibilities, but in general the differences in home infrastructure and in the range of support and assistance provided by parents develop well distinct groups among children. According to popular beliefs members of these age groups are all 'digital natives', but in fact access to IT and their usage develop new dimensions of social inequalities.

Concerning the risks of internet usage, general conclusions are not easy to be drawn, since the analyzed activities are quite different in nature. For example while online bullying unambiguously has a negative intention in the background, contacting strangers online can have numerous positive starting points. Based on this, it is not surprising that online bullying seems to be the most risky activity among those analyzed: 72% of those who were bullied online reported about bothering experiences, while only 9% said the same connected to meeting strangers online. It is also important to note that these risks are not completely new phenomena. For example pornographic contents were always present in varied forms from black-and-white copied photos, and magazines to movies watched in parties. What is changed is maybe the easiness of access and the amount of content. And meeting strangers has been one of the most serious social prohibition for a child.

However, it is obvious from the data that the most important determinant of risky activities is age, meaning that the probability to have experiences with these activities is growing as children grow. Besides, the length of time spent online and internet usage skills are also important determinants (both partly determined by age). However, this does not mean that using the internet skillfully and frequently means danger! On the contrary: continuing the bicycle example of the introductory chapter, those who spend more time on their bike have more

chance to have an accident, but just because they are more on the road! But probably they are also more able to cope with dangerous situations in traffic. However we all know that all accidents cannot be averted...

So, it is likely that having accounts with risky online practices cannot be averted as well. (In some cases it is not even desirable, since some of those can have positive possibilities.) At the same time it is very important to reduce the chance of these risk to turn into real harm causing mental or physical trauma and equip children with skills enable them to cope with risky situations. According to our data the percentage of those experiencing harm by the analyzed activities is 5%, meaning that every twentieth children had a bad experience. Luckily, it seems that most of these children – at least according to their own opinions – are able to cope with these situations. Although this 5% means quite a lot of children in the real population, the sample is not big enough to analyze the problem of harm more profoundly. In addition, deeper analyzes are not possible concerning other risky experiences, for example risky user generated content which is not only one of the most prevalent risk type, but in their case positive outcomes are not really conceivable as well.

Consequently, it is of high importance to gain more knowledge about children endangered by harm the most and deeply analyze the mechanism of being victimized by such actions. To achieve these knowledge first more focused researches are needed. However, it is important to keep in mind as well that the development of the technologies (for example the growing importance of mobile platforms, cloud computing, applications fading the line between online and offline etc.) can exploit new and new risk in 1-2 years affecting children as well. This also calls for continuous monitoring of the situation by carefully prepared researches.

It is also important to note that certain individual characteristics, for example psychological problems or sensation seeking, can also raise the chance of doing risky things online or even suffering harm as a consequence of these. This means that those young people who are endangered in general are also can get in trouble on the internet as well.

This is why it is extremely important to provide knowledge and information for parents and for those professionals who are in daily contact with these children and responsible for them (e.g. teachers, counselors, social workers etc.) which empower them to discuss and handle these problems. In this process even that can help if these professionals are able to get rid of the problematic

content.²¹ In general neither parents nor teachers are properly prepared to give a helping hand to children to avoid online risks and harms. In most of the cases even the problem is not realized, so suitable strategies are far from realization.

²¹ In the framework of the European Digital Agenda a new hotline service providing possibility to report dangerous content can also help to abolish harmful web pages and even facilitate this learning process. The future success of this service is mainly depends on the communication of its availability.

X. FÜGGELÉK

A tanulmányban gyakran használt összevont változók leírása

Változó	Kiinduló változók (nem szó szerinti kérdésben)	változó típusa
Kockázat-index	Az elmúlt egy évben volt-e tapasztalata az alábbiakkal? <ul style="list-style-type: none"> - zaklatás (elszenvedőként) - szexuális tartalom - szexuális üzenetek (fogadóként) - online ismerkedés idegenekkel - kockázatos felhasználói tapasztalat (legalább egy a felsoroltakból) 	Index (0-5)
Veszélykeresés	Mennyire igazak rád az alábbiak? <ul style="list-style-type: none"> - <i>Csinálok veszélyes dolgokat a vicc kedvéért</i> - <i>Még akkor is csinálok izgalmas dolgokat, ha azok veszélyesek</i> 	Index (1-6)
Offline kockázatos viselkedés	Az alábbi 12 hónapban tettél-e ilyesmit? <ul style="list-style-type: none"> - <i>Olyan sok alkoholt ittál, hogy berúgtál.</i> - <i>Lógtál az iskolából szüleid tudta nélkül.</i> - <i>Volt szexuális kapcsolatod.</i> - <i>Problémád akadt a tanáraiddal a viselkedés miatt</i> - <i>Problémád akadt a rendőrséggel</i> 	Index (1-5)
Pszichológiai problémák	Pszichológiai kérdésekre adott válaszok átlagaiból képzett index	Index
Internethasználat intenzitása	Használja-e napi szinten?	Dummy
Internethasználat változatossága	Az elmúlt hónapban hány tevékenységre használta az internetet	Index (1-16)
Internet-használati tudás	8 internethasználati-tudást mérő változóból (lásd az elemzésekben)	Index (1-8)
Fatalista stratégia	<i>Úgy gondoltam, majd minden megoldódik magától, Nem használtam az internetet egy darabig</i>	Dummy változó (=igen, ha bármelyik kérdésre igennel válaszolt)
Önmagát hibáztató stratégia	<i>Saját magamat hibáztattam a történetek miatt</i>	Dummy változó (=igen, ha bármelyik kérdésre igennel válaszolt)
Kommunikációs stratégia	<i>Elmondta másnak, hogy mi történt vele</i>	Dummy változó (=igen, ha bármelyik kérdésre igennel válaszolt)
Cselekvő stratégia	<i>Egyedül próbáltam megoldani a problémát, Minden üzenetet/képet/stb. kitöröltem, amit az illető küldött, Megváltoztattam a biztonsági beállításaimat, Letiltottam az adott személyt (hogy ne léphessen kapcsolatba velem), Jelentettem az esetet az internet szolgáltatónak, vagy a honlap üzemeltetőjének (operátorának)</i>	Dummy változó (=igen, ha bármelyik kérdésre igennel válaszolt)
Szocio-ökonómiai státusz	A szülő iskolai végzettsége és a háztartás felszereltsége alapján képzett összevont változó	

Táblák és ábrák jegyzéke

Táblázatok

1. táblázat: A szülő és a gyerek internethasználatának kapcsolata.....	12
2. táblázat: Szexuális tartalmú képekkel, videókkal kapcsolatos tapasztalatok megoszlása.....	17
3. táblázat: A szexuális tartalom forrása (több válasz is adható volt)	17
4. táblázat: Az interneten látott szexuális tartalmú kép, videó forrása	17
5. táblázat: Szexuális jellegű üzenetekkel kapcsolatos tapasztalatok megoszlása.....	18
6. táblázat: A szexuális jellegű üzenet forrása	19
7. táblázat: A szexuális jellegű üzenet formája	19
8. táblázat: Online ismerkedéssel kapcsolatos tapasztalatok megoszlása.....	20
9. táblázat: Hol ismerkedtél meg azzal, akivel később online is találkoztál?	22
10. táblázat: Zaklatással kapcsolatos tapasztalatok megoszlása	22
11. táblázat: Hogy történt a zaklatás? (több válasz is adható volt).....	23
12. táblázat: Az internetes zaklatás platformja (több válasz is adható volt)	23
13. táblázat: Kockázatos tevékenységek elterjedtsége a 9-10 és a 11-16 évesek körében.....	25
14. táblázat: A szülői beavatkozások hatása a gyerekek online kockázatos viselkedésére (11-16 évesek körében)	27
15. táblázat: Kockázatos tevékenységek átlagos száma az egyes demográfiai csoportokban	28
16. táblázat: Kockázatos tevékenységek átlagos száma az egyes internethasználati csoportokban.....	28
17. táblázat: Rossz élmények alapeloszlása	31
18. táblázat: Rossz élményeket átélők az egyes tevékenységeket végzők között.....	32
19. táblázat: Biztonságos internethasználattal kapcsolatos kompetenciák a 11-16 évesek körében	35
20. táblázat: Védekezési stratégiák (több válasz is lehetséges volt)	36
21. táblázat: Védekezési stratégiák mintázata.....	36
22. táblázat: Rossz élményeket átélők az egyes tevékenységeket végzők között.....	38
23. táblázat: A szülők által engedélyezett internetes tevékenységek átlagos száma a szülők internethasználatára alapján	38
24. táblázat: A szülők által engedélyezett internetes tevékenységek átlagos száma az egyes életkori csoportokban	39
25. táblázat: A szülők által engedélyezett internetes tevékenységek átlagos száma a szülők internethasználatára alapján	40
26. táblázat: A gyerekekkel annak internethasználatáról beszélő szülők aránya iskolai végzettség és internethasználat alapján.....	40
27. táblázat: A szülők által nyújtott segítség, illetve tiltás és ellenőrzés mértékének kapcsolata a szülők saját szerepének megítélésével.....	42

Ábrák

1. ábra: Az internethasználat kockázatainak és ártalmainak hierarchikus modellje.....	6
2. ábra Milyen eszközön keresztül használja az internetet?	9
3. ábra Hol használja az internetet?.....	10
4. ábra Az önálló internethasználat kezdetének átlagos életkora	11
5. ábra Az internethasználat gyakorisága	11
6. ábra Internetes tevékenységek gyakorisága	12
7. ábra: Közösségi oldalon saját profillal rendelkezők aránya.....	13
8. ábra: Ismerősök száma a közösségi oldalakon	13
9. ábra: A leggyakrabban használt közösségi oldalon 100-nál több ismerőssel rendelkezők aránya.....	14
10. ábra: Közösségi oldalak privacy beállításai.....	14
11. ábra: A közösségi oldalakon nyilvánosan megosztott információk.....	15
12. ábra: Szexuális tartalmú képekkel, videókkal kapcsolatos tapasztalatok a különböző demográfiai csoportokban (azok aránya, akik akár offline akár online láttak ilyen tartalmakat a kérdezést megelőző egy évben).....	17
13. ábra: Mit ábrázoltak az általad látott szexuális jellegű képek, videók? (azok körében, akik láttak ilyeneket a kérdezést megelőző egy évben, több válasz is adható volt)	18
14. ábra: Szexuális tartalmú üzenetekkel kapcsolatos tapasztalatok a különböző demográfiai csoportokban (azok aránya, akik kaptak ilyen üzenetet a kérdezést megelőző egy évben)	18
15. ábra: Szexuális tartalmú üzenetekkel kapcsolatos tapasztalatok a különböző internethasználati csoportokban (azok aránya, akik kaptak ilyen üzenetet a kérdezést megelőző egy évben)	19
16. ábra: Ismerkedés idegenekkel (azok aránya az egyes demográfiai csoportokban, akik kapcsolatba kerültek olyasvalakivel az interneten, akit korábban nem ismertek)	20
17. ábra Ismerkedés idegenekkel (azok aránya az egyes internethasználati csoportokban, akik kapcsolatba kerültek olyasvalakivel az interneten, akit korábban nem ismertek).....	21
18. ábra: Személyes találkozó az online ismeretséggel (azok körében, akik ismerkednek az interneten).....	21
19. ábra: Személyes találkozó az online ismeretséggel (azok körében, akik ismerkednek az interneten).....	21
20. ábra: Kortárs zaklatások áldozatainak aránya a különböző demográfiai csoportokban (offline és online formában összesen)	23
21. ábra: Az internetes zaklatások megvalósulási formái (azok körében, akik éltek át internetes zaklatást, több válasz is adható volt)	23
22. ábra: Az elmúlt 12 hónapban láttál-e olyan oldalakat az interneten, ahol az alábbi témákról volt szó? (azok aránya a 11-16 évesek körében, akik igennel válaszoltak).....	24
23. ábra: Kockázatos online tevékenységek előfordulási gyakorisága.....	25
24. ábra: Kockázatos tevékenységeket végzők aránya az egyes korcsoportokban.....	26
25. ábra: Kockázatos tevékenységek előfordulási gyakorisága a különböző demográfiai csoportokban (azok aránya a 11-16 évesek körében, akik legalább egy kockázatos tevékenységet végeztek a kérdezést megelőző 12 hónapban)	26
26. ábra: Útmodell a kockázatos online viselkedés magyarázatára	29
27. ábra: Tapasztaltál olyasmit az elmúlt 12 hónapban az interneten, ami zavart, megbántott volna? (9-16 évesek körében).....	31
28. ábra: Rossz élmények előfordulási gyakorisága a különböző demográfiai csoportokban (azok aránya, akiknek volt legalább egy rossz élményük a kérdezést megelőző egy évben).....	31
29. ábra: Rossz élmények előfordulási gyakorisága a különböző internethasználati csoportokban (azok aránya, akiknek volt legalább egy rossz élményük a kérdezést megelőző egy évben)	32
30. ábra: Milyen gyakran történt veled az elmúlt 12 hónapban, hogy...? (11-16 évesek körében)	33

31. ábra: Azok aránya, akik úgy teljes mértékben egyetértettek azzal az állítással, hogy „Többet tudok az internetről, mint a szüleim.” (11-16 évesek körében).....	34
32. ábra: Szülők internethasználatának gyakorisága (a kérdezett szülő esetében).....	37
33. ábra: Az internetet nem használó szülők aránya a település méretet, és a háztartás szocio-ökonómiai státusza alapján.....	37
34. ábra: Mennyire ítéli magabiztosnak az internetfelhasználói ismereteit? (Internetet használó szülők körében)	38
35. ábra: A szülők által a gyerekek számára engedélyezett, illetve nem engedélyezett internetes tevékenységek	39
36. ábra: A szülők által engedélyezett (nem tiltott) internetes tevékenységek, illetve a gyerekek online kompetenciáinak kapcsolata	39
37. ábra: A gyerekek internethasználatával kapcsolatos szülői szokások	40
38. ábra: Szülői segítség, támogatás a gyerek internethasználatával kapcsolatban	41
39. ábra: Ellenőrzi-e a gyereke otthoni internethasználatát? (Az igen válaszok aránya %-ban)	41
40. ábra: A szülői segítség, tanácsok, ellenőrzés, tiltás, stb. mennyiben teszi jobbá a gyerek internettel kapcsolatos tapasztalatait, (A szülő szubjektív ítélete alapján).....	42
41. ábra: Ellenőrzi-e a gyereke otthoni internethasználatát? (Az igen válaszok aránya %-ban)	43
42. ábra: A tanárok és a szülők által nyújtott támogatás az internet használata során.....	43
43. ábra: Honnan kapott segítséget a biztonságos internethasználattal kapcsolatban (Az igen válaszok százalékában)	44